EUROPOS
KOMISIJA

Briuselis, 2020 10 15
COM(2020) 635 final

KOMISIJOS ATASKAITA EUROPOS PARLAMENTUI, TARYBAI IR EUROPOS EKONOMIKOS IR SOCIALINIŲ REIKALŲ KOMITETUI

Gamtos padėtis Europos Sąjungoje

2013–2018 m. rūšių ir buveinių tipų, saugomų Paukščių direktyva ir Buveinių direktyva, būklės ir tendencijų ataskaita

1. Įvadas

ES Paukščių[1] ir Buveinių[2] direktyvos (toliau – gamtos direktyvos), kuriomis remiantis sukurtas saugomų teritorijų tinklas „Natura 2000“, yra ES biologinės įvairovės politikos pagrindas. Jomis siekiama užtikrinti ES svarbos rūšių ir buveinių tipų apsaugą, kad būtų apsaugoti visi laukiniai paukščiai (daugiau kaip 460 rūšių), reprezentatyvios buveinės ir buveinės, kurioms gresia išnykimas (233 tipai, nuo jūrinių jūros žolių sąžalynų iki alpinių pievų), ir dar beveik 1 400 kitų rūšių, nuo mažyčių augalų iki žinduolių, įskaitant daugelį simbolinę reikšmę turinčių laukinės gamtos rūšių. Pagal šių direktyvų nuostatas valstybės narės turi išsaugoti ir atkurti palankią šių rūšių ir buveinių apsaugos būklę.

Kad Komisija galėtų įvertinti pažangą, padarytą siekiant gamtos direktyvose nustatytų tikslų, valstybės narės turi kas šešerius metus teikti ataskaitas, kaip reikalaujama pagal Paukščių direktyvos 12 straipsnį ir Buveinių direktyvos 17 straipsnį, visų pirma dėl savo saugomų buveinių ir rūšių apsaugos būklės ir tendencijų. Ši bendroji ataskaita – trečiasis pagal minėtų direktyvų nuostatas atliktas ES apsaugos būklės vertinimas – parengta įgyvendinant didžiausios apimties ir išsamiausią duomenų apie Europos gamtos padėtį rinkimo ir pateikimo projektą. Joje išdėstyti 28 valstybių narių pateikti 2013–2018 m. duomenys apie buveinių ir rūšių būklę ir tendencijas[3] ir jais pagrįsta naujausia ES gamtos sveikatos būklės apžvalga. Ataskaitoje vertinami ilgainiui įvykę pokyčiai, pagrindiniai neigiami veiksniai ir tinklo „Natura 2000“ indėlis siekiant užtikrinti saugomų rūšių ir buveinių apsaugą. Analizė pagrįsta Europos aplinkos agentūros atliktu išsamiu techniniu vertinimu[4].

2. Buveinių ir rūšių būklė ir tendencijos ES

Valstybės narės teikia duomenis suderinta forma, kad juos būtų galima įkelti į duomenų bazes, kurios naudojamos Europos aplinkos agentūros atliekamų bendrų ES lygmens vertinimų tikslais.

Paukščių apsaugos būklės vertinimas atliekamas ES lygmeniu. Saugomos rūšys ir buveinių tipai, kuriems taikoma Buveinių direktyva, vertinami devynių sausumos biogeografinių

---

1 2009 m. lapkričio 30 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2009/147/EB dėl laukinių paukščių apsaugos (OL L 20, 2010 1 26, p. 7).

2 1992 m. gegužės 21 d. Tarybos direktyva 92/43/EEB dėl natūralių buveinių ir laukinės faunos bei floros apsaugos (OL L 206, 1992 7 22, p. 7).

3 Į šią ataskaitą vis dar įtraukti 2020 m. sausio mėn. iš ES išstojusios Jungtinės Karalystės pateikti duomenys. Pirmą kartą į ataskaitą įtraukti Kroatijos, kuri įstojo į ES 2013 m. liepos mėn., pateikti duomenys. Rumunija buvo vienintelė valstybė narė, nepateikusi ataskaitos dėl paukščių.

4 *Ataskaita „Gamtos padėtis ES. 2013–2018 m. ataskaitų pagal gamtos direktyvas rezultatai“*, Europos aplinkos agentūra; kartu su papildoma internetine medžiaga, įskaitant santraukas pagal valstybę narę, skelbiama adresu https://www.eea.europa.eu/themes/biodiversity/state-of-nature-in-the-eu/state-of-nature-2020; https://ec.europa.eu/environment/nature/knowledge/rep_habitats/index_en.htm.

regionų[5] ir penkių jūrų regionų[6] lygmeniu. Siekiant aiškiai ir nuosekliai perteikti informaciją, rezultatai pateikiami naudojant atitinkamas šviesoforo spalvas (žalią, geltoną, raudoną) gerai, prastai ir blogai būklei pažymėti[7]. Visi statistiniai duomenys apie bendrą būklę ir tendencijas pagrįsti ES lygmeniu atliktų pavienių buveinių ir rūšių vertinimų skaičiumi.

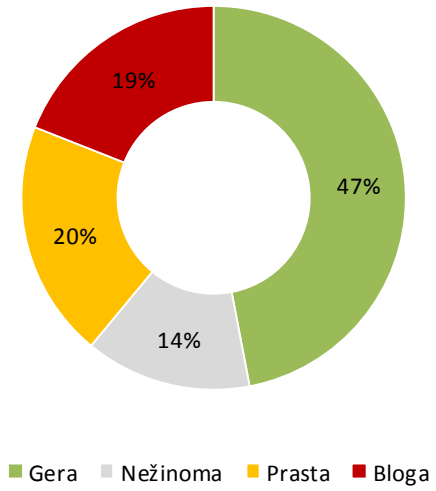
Nors pateiktus nacionalinius duomenis būtina sujungti siekiant atlikti vertinimus ES ir biogeografinių regionų lygmenimis, taip gali nesimatyti žemesniais (t. y. vietos, regiono arba nacionaliniu) lygmenimis įvykusių teigiamų pokyčių.

2.1. Paukščiai

Pagal Paukščių direktyvos nuostatas saugomi visi valstybių narių Europinėje teritorijoje natūraliai paplitusių rūšių laukiniai paukščiai (daugiau kaip 460 rūšių). Direktyvos I priede nurodytos 197 rūšys ir porūšiai, kuriems reikia taikyti specialias buveinių apsaugos priemones, įskaitant specialių apsaugos teritorijų (SAT) nustatymą. II priede nurodytos 86 rūšys ir porūšiai, kurių paukščius galima medžioti vadovaujantis nacionalinės teisės aktais.

Paukščių populiacijų būklė ES lygmeniu

1 diagrama. ES paukščių populiacijų būklė.

Pastaba. Bendras vertinimų skaičius – 463 (po vieną kiekvienos rūšies vertinimą).

Iš ES lygmeniu atlikto vertinimo matyti, kad 47 proc. visų paukščių rūšių populiacijų būklė yra gera, t. y. 5 procentiniais punktais mažiau, nei 2015 m., kai šis rodiklis siekė 52 proc.[8]

[5] Alpinio, borealinio, Vidužemio jūros, atlantinio, kontinentinio, panoninio, Juodosios jūros, Makaronezijos, stepinio.

[6] Atlanto, Baltijos jūros, Juodosios jūros, Makaronezijos, Vidužemio jūros.

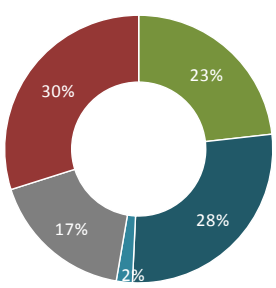
[7] Išsamesnę informaciją apie vertinimo metodus, taikomus pagal Paukščių ir Buveinių direktyvų nuostatas, rasite EEE ataskaitoje.

[8] Ataskaita *„Gamtos padėtis ES. 2007–2012 m. ataskaitų pagal gamtos direktyvas rezultatai“*, EAA (2015 m.), Techninė ataskaita Nr. 2/2015, ISSN 1725-2237, Europos Sąjungos leidinių biuras, 2015 m.

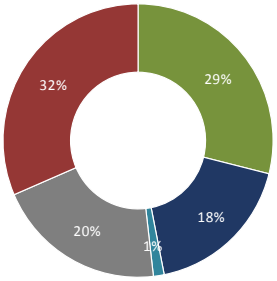
Rūšių, kurių populiacijų būklė yra prasta ir bloga, dalis padidėjo nuo 32 iki 39 proc., o 14 proc. (2015 m. – 16 proc.) rūšių būklė tebėra nežinoma dėl trūkstamų patikimų duomenų.

Paukščių populiacijų tendencijos ES lygmeniu

2a pav. Trumpalaikės (12 metų) perinčių paukščių populiacijų tendencijos ES lygmeniu

2b pav. Ilgalaikės (38 metų) perinčių paukščių populiacijų tendencijos ES lygmeniu

Pastaba. Statistiniai duomenys pagrįsti 465 trumpalaikėmis ir 467 ilgalaikėmis ES perinčių paukščių populiacijų tendencijomis. Apima nedidelio skaičiaus porūšių ir biogeografinių populiacijų tendencijas.

Valstybės narės pateikė duomenis apie tiek perinčių, tiek žiemojančių paukščių populiacijų[9] ilgalaikes ir trumpalaikes, t. y. pastarųjų 12 metų (2007–2018 m.) ir pastarųjų 38 metų (1980–2018 m.), tendencijas.

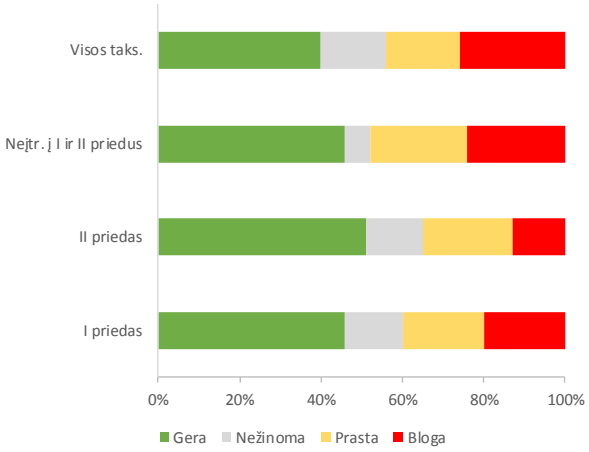
Iš duomenų matyti, kad:

- beveik trečdalio (30 proc.) (tokia pati procentinė dalis kaip 2015 m.) visų vertintų perinčių paukščių rūšių trumpalaikės tendencijos yra blogėjimo tendencijos;
- pagal trumpalaikes perinčių paukščių tendencijas, palyginti su 2015 m., rūšių, kurių populiacijos didėjo, sumažėjo 5 proc., o rūšių, kurių populiacijų tendencijos stabilios arba svyruojančios, padaugėjo 7 proc.; rūšių, kurių tendencijos įvertintos kaip nežinomos, sumažėjo 2 proc.;
- perinčių paukščių rūšių, kurių ilgalaikės tendencijos yra blogėjimo tendencijos, šiek tiek daugiau nei tų, kurių tendencijos yra gerėjimo (priešingai nei 2008–2012 m.); o perinčių paukščių rūšių, kurių ilgalaikės tendencijos nežinomos, dalis sumažėjo 10 procentinių punktų nuo 30 iki 20 proc.; dėl
- 91 žiemojančių paukščių rūšies populiacijų tendencijų pažymėtina, kad trumpalaikė padėtis yra panaši į susiklosčiusią 2015 m. (45 proc. rūšių populiacijos didėjo, 29 proc. – mažėjo); 54 proc. rūšių ilgalaikės tendencijos yra gerėjimo, o 13 proc. – blogėjimo (rūšių, kurių tendencijos yra gerėjimo, procentinė dalis sumažėjo 9 procentiniais punktais, o tų, kurių tendencijos yra blogėjimo, – liko beveik tokia pati).

[9] Išsami informacija pateikta EAA ataskaitoje, https://www.eea.europa.eu/themes/biodiversity/state-of-nature-in-the-eu/state-of-nature-2020.

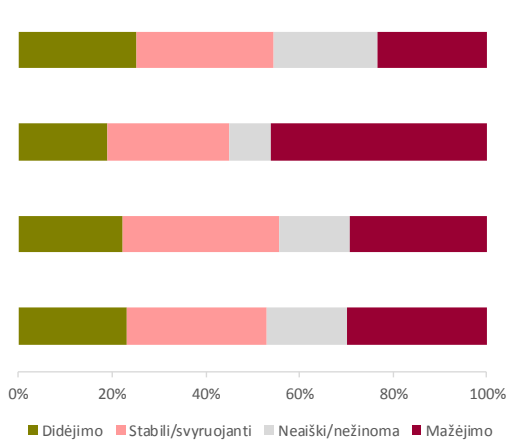
Paukščių būklė ir tendencijos pagal jų sąrašus Paukščių direktyvoje

3a diagrama. I ir II prieduose nurodytų, į I ir II priedus neįtrauktų ir visų paukščių rūšių ES populiacijų būklė.

Pastaba. Bendras vertinimų skaičius – 505.

3b diagrama. I ir II prieduose nurodytų, į I ir II priedus neįtrauktų ir visų ES perinčių paukščių rūšių populiacijų trumpalaikės tendencijos.

Pastaba. Bendras vertinimų skaičius – 465.

Paukščių direktyvos I ir II prieduose nurodytų rūšių būklės ir tendencijų analizė atskleidė, kad:

- nuo 2015 m. I priede nurodytų rūšių, kurių būklė saugi, dalis sumažėjo 8 procentiniais punktais (nuo 48 iki 40 proc.), o tų rūšių, kurių būklė prasta ir bloga, – padidėjo 6 procentiniais punktais (nuo 38 iki 44 proc.). Todėl galima daryti išvadą, kad kelių I priede nurodytų rūšių būklė pablogėjo, nepaisant to, kad taikytos specialios buveinių apsaugos priemonės, kurių reikalaujama pagal šios direktyvos nuostatas. Tai, kad 16 proc. I priede nurodytų rūšių būklė vis dar nežinoma, kelia ypatingą susirūpinimą ir aiškiai parodo poreikį valstybėse narėse įdiegti veiksmingesnes šių rūšių stebėsenos sistemas;
- palyginti su 2015 m., II priede nurodytų medžiojamų rūšių, kurių būklė yra gera, dalis sumažėjo 9 procentiniais punktais (nuo 55 iki 46 proc.), o tų rūšių, kurių būklė prasta ir bloga, – padidėjo 9 procentiniais punktais (nuo 39 iki 48 proc.), o
- kalbant apie trumpalaikes perinčių paukščių populiacijų tendencijas, pažymėtina, kad daugiausia paukščių, kurių populiacijų tendencijos yra mažėjimo tendencijos, yra į II priedą įtrauktų rūšių grupėje, t. y. maždaug 46 proc. – dvigubai daugiau nei į I priedą įtrauktų rūšių grupėje (23 proc.).

2.2. Buveinių tipai

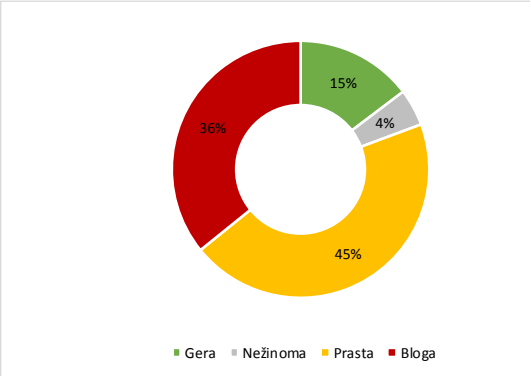
Iš 233 Buveinių direktyvos I priede nurodytų buveinių tipų 224 yra sausumos buveinės, o devynios – grynai jūrinės. Ataskaitose nurodytas sausumos buveinių plotas apima beveik

trečdalį 28 ES valstybių narių sausumos ploto ir atitinka 1,3 mln. km^2. Jūros buveinių plotas apima 0,4 mln. km^2 ES vandenų.

Buveinės yra labai įvairios. Kai kurios apima dideles teritorijas, kitos – tik labai mažus plotus. Miškų buveinės yra didžiausia I priede nurodytų buveinių tipų grupė (35 proc. visų tipų), antrą vietą pagal skaičių užima natūralios ir pusiau natūralios pievos (14 proc.). Kiekviena iš tokių grupių kaip vidutinio klimato regionų viržynai ir krūmynai, kietalapių augalų krūmynai, aukštapelkės, žemapelkės ir liūnai bei uolėtos buveinės apima tik maždaug 5 proc. nurodytų buveinių tipų.

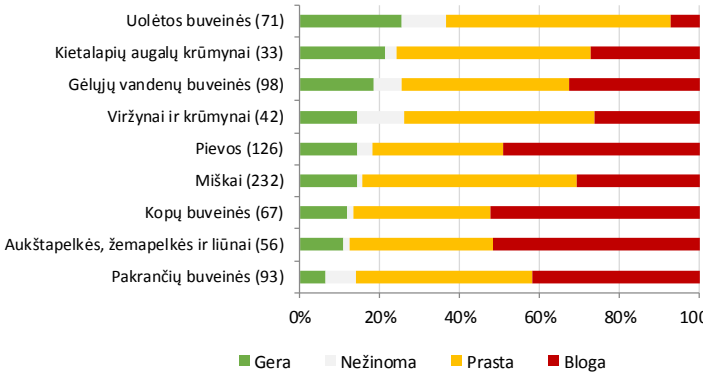
Buveinių apsaugos būklė

4a diagrama. Buveinių apsaugos būklė ES lygmeniu.

Pastaba. Statistiniai duomenys pagrįsti ES buveinių vertinimų skaičiumi (818).

4b diagrama. Kiekvienos buveinių grupės apsaugos būklė ES lygmeniu.

Pastaba. Skliaustuose nurodytas kiekvienos grupės vertinimų skaičius. Jūros buveinės įtrauktos į pakrančių buveinių grupę. Bendras vertinimų skaičius – 818.

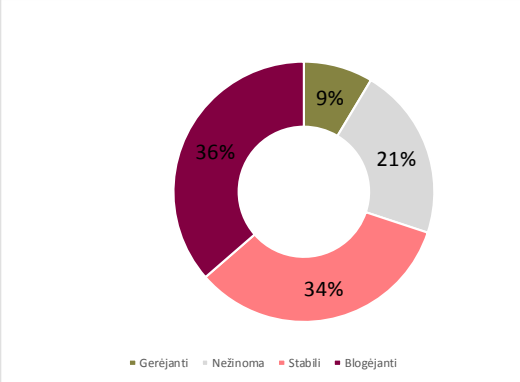
Ataskaitiniu laikotarpiu buveinių apsaugos būklė nepagerėjo. Tik 15 proc. buveinių vertinimų atskleidė gerą apsaugos būklę, 2015 m. šis rodiklis siekė 16 proc. Atlikus didžiąją daugumą vertinimų, nustatyta nepalanki būklė (45 proc. – prasta ir 36 proc. – bloga, palyginti su 47 proc. ir 30 proc. 2015 m.). Nors vertinimų, kai buvo nustatyta prasta būklė, sumažėjo 2 procentiniais punktais, o blogai įvertintos būklės atvejų padaugėjo 6 procentiniais punktais, dauguma pokyčių atskleidžia ne faktinį padėties blogėjimą, o tai, kad ES arba valstybių narių lygmeniu buvo patobulinti vertinimo metodai.

Iš devynių buveinių grupių, apie kurias buvo pateikti duomenys, gera apsaugos būklė rečiausiai nustatyta vertinant pakrančių buveines (jos apima ir jūros buveines). Kopų, aukštapelkių, žemapelkių ir liūnų apsaugos būklė dažniausiai vertinama kaip bloga (daugiau kaip 50 proc. tokių buveinių). Pievos, kurios apima ir itin didele rūšių įvairove pasižyminčias buveines, taip pat patenka tarp tų buveinių tipų, kurių didžiausios dalies būklė vertinama kaip bloga (49 proc.). Pievos, kurias būtina aktyviai tvarkyti, taip pat yra itin blogos būklės.

Tam tikrų žinių apie devynių tipų jūros buveines stoka tebėra problema. Vis dar nežinoma maždaug 26 proc. valstybių narių jūros buveinių apsaugos būklė (palyginti su 4 proc. sausumos buveinių).

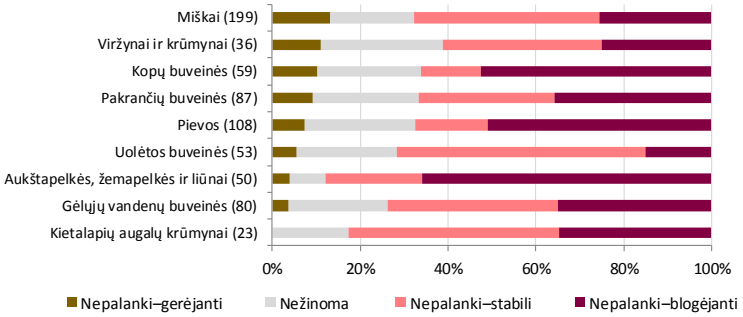
Buveinių apsaugos būklės tendencijos

5a diagrama. Buveinių, kurių būklė nepalanki (t. y. negera) arba nežinoma, apsaugos būklės tendencijos ES lygmeniu.

Pastaba. Apsaugos būklės tendencijos pagrįstos ES buveinių vertinimais (698).

5b diagrama. Buveinių, kurių būklė nepalanki (t. y. negera) arba nežinoma, apsaugos būklės tendencijos ES lygmeniu pagal buveinių grupę.

Pastaba. Skliaustuose nurodytas vertinimų skaičius. Bendras vertinimų skaičius – 698.

81 proc. nurodytų buveinių būklė vertinama kaip prasta arba bloga ES lygmeniu. Tik 9 proc. iš jų tendencijos yra gerėjimo, o 36 proc. – rodo tolesnį blogėjimą. Blogėjimo tendencijos nustatytos atlikus ne mažiau kaip 25 proc. visų buveinių grupių, išskyrus uolėtas buveines (15 proc.), vertinimų. Didžiausia dalis buveinių, kuriose pastebimos blogėjimo tendencijos, nustatyta aukštapelkių, žemapelkių ir liūnų, taip pat pievų ir kopų buveinių grupėse (nustatyta daugiau kaip 50 proc. kiekvienos grupės buveinių). Kalbant apie pievų buveines, pažymėtina, kad daugiausia šienaujamose pievose[10], melvenių (*Molinia*) pievose[11] ir kelių tipų pusiau natūraliose sausose pievose[12] stebima apsaugos būklės blogėjimo tendencija, o tai patvirtina jų priklausomybę nuo ekstensyviojo ūkininkavimo praktikos, kurios paplitimas visoje ES toliau mažėja. Miškų buveinių grupėje nustatyta didžiausia dalis buveinių, kurių tendencijos įvertintos kaip gerėjimas (13 proc.).

2.3. Kitos rūšys, išskyrus paukščius

Buveinių direktyvos II, IV ir V prieduose nurodytos Europai svarbios 1 389 rūšys[13]. Į šiuos priedus įtraukta labai nedidelė kai kurių stambesnių taksonominių grupių, pvz., moliuskų, nariuotakojų ir induočių augalų, rūšių dalis. Plačiausiai jų aprėpiamos grupės yra stuburiniai

[10] Ši buveinių grupė apima žemumų šienaujamas pievas (6510) ir kalnų šienaujamas pievas (6520).

[11] Melvenių (*Molinia*) pievos ant kalkingo, durpinio arba dumblingo priemolio suspausto dirvožemio (*Molinion caeruleae*) (6410).

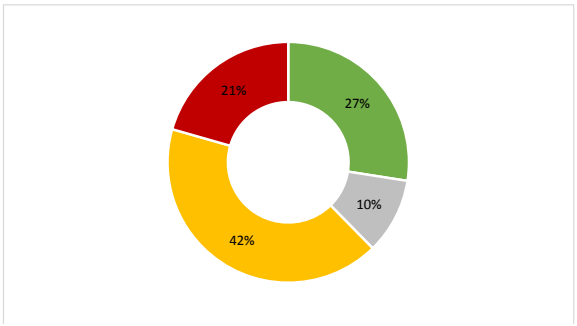
[12] Ši buveinių grupė apima pusiau natūralias sausas pievas ir krūmų facijas (*Festuco-Brometalia*) ant kalkingų substratų (6210) bei šiaurinius alvarus ir plokščias kalkingas prekambro uolas (6280).

[13] II priedas. Rūšys, kurių apsaugai reikalingas specialų saugomų teritorijų (tinklo „Natura 2000“ teritorijų) steigimas;
IV priedas. Rūšys, kurioms reikalinga griežta apsauga;
V priedas. Rūšys, kurių ėmimui iš gamtos ir naudojimui gali būti taikomos tvarkymo priemonės.

gyvūnai – į priedus įtraukta 85 proc. varliagyvių, 70 proc. roplių, 64 proc. žinduolių ir 39 proc. gėlavandenių žuvų rūšių. Daugeliui šiuose prieduose nenurodytų rūšių, įskaitant daugelį labiau paplitusių rūšių, taikomos šioje direktyvoje numatytos priemonės, įskaitant I priede nurodytų buveinių tipų apsaugą.

Rūšių apsaugos būklė

6a diagrama. Rūšių apsaugos būklė ES lygmeniu.

Pastaba. Statistiniai duomenys pagrįsti ES rūšių vertinimų skaičiumi (2 825).

6b diagrama. Kiekvienos rūšių grupės apsaugos būklė ES lygmeniu.

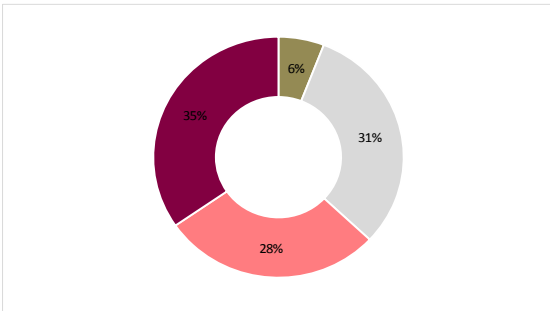
Pastaba. Skliaustuose nurodytas kiekvienos grupės vertinimų skaičius. Bendras vertinimų skaičius – 2 825.

Daugiau kaip ketvirtadalio (27 proc.) vertintų rūšių apsaugos būklė yra gera; 2015 m. šis rodiklis siekė 23 proc. 63 proc. rūšių būklė yra prasta arba bloga, panašiai kaip 2015 m. (60 proc.). Rūšių, kurių apsaugos būklė įvertinta kaip nežinoma, skaičius sumažėjo, palyginti su ankstesniu ataskaitiniu laikotarpiu (nuo 17 iki 10 proc.), bet tebėra daug didesnis nei tokių buveinių (4 proc.). Valstybių narių lygmeniu daugumos (59 proc.) jūros rūšių būklė nežinoma (palyginti su vos 8 proc. sausumos rūšių), todėl galima daryti išvadą, kad jų stebėsenai skiriama nepakankamai išteklių.

Rūšių grupės, kuriose daugiausia rūšių, kurių būklė ES lygmeniu yra gera, yra ropliai ir induočiai augalai (atitinkamai 36 proc. ir 40 proc.). Maždaug 30 proc. moliuskų ir žuvų rūšių būklė įvertinta kaip bloga.

Rūšių apsaugos būklės tendencijos

7a diagrama. Rūšių, kurių būklė nepalanki (t. y. negera) arba nežinoma, apsaugos būklės tendencijos ES lygmeniu.

Pastaba. Apsaugos būklės tendencijos pagrįstos ES rūšių vertinimais (2 049).

7b diagrama. Rūšių, kurių būklė nepalanki (t. y. negera) arba nežinoma, apsaugos būklės tendencijos ES lygmeniu pagal grupę.

Pastaba. Skliaustuose nurodytas vertinimų skaičius. Bendras vertinimų skaičius – 2 049.

Iš 2 049 rūšių, kurių apsaugos būklė ES lygmeniu įvertinta kaip prasta arba bloga, 35 proc. rūšių tendencijos yra blogėjimo, o 6 proc. – gerėjimo tendencijos. Dar 31 proc. rūšių tendencijos nežinomos. Išskyrus žinduolius, žuvis ir beindžius augalus (atitinkamai 10 proc., 9 proc. ir 6 proc.), rūšių, kurių būklė įvertinta kaip prasta arba bloga, dalis tebėra mažesnė nei 5 proc. Nors žuvų tendencijos dažniau nei kitų rūšių yra gerėjimo tendencijos, jų (ir varliagyvių) grupėje taip pat yra didžiausia dalis (beveik 50 proc.) rūšių, kurių tendencijos yra blogėjimo. Ryškios blogėjimo tendencijos nustatytos ir kitose rūšių grupėse, pvz., labai mažėja pievų buveinių rūšių, kaip antai auksuotosios šaškytės *(Euphydryas aurinia)* ir *Jurinea cyanoides* rūšies usnies, populiacijos.

3. Būklės ir tendencijų pokyčiai

3.1. Pažanga siekiant ES biologinės įvairovės strategijos iki 2020 m. 1 tikslo

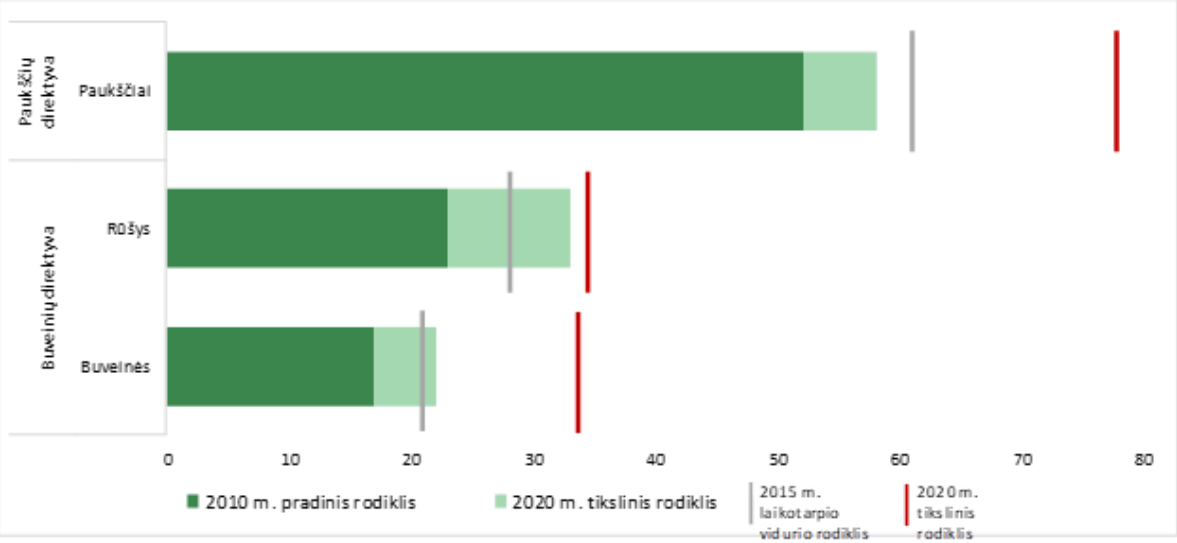
Remdamiesi valstybių narių šiam vertinimui pateikta informacija, nustatėme, kiek buvo įgyvendintas biologinės įvairovės strategijos iki 2020 m.[14] 1 tikslas. Tikslas buvo sustabdyti visų rūšių ir buveinių, kurioms taikomi ES gamtos srities teisės aktai, būklės blogėjimą ir

[14] Komisijos komunikatas Europos Parlamentui, Tarybai, Europos Ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui ir Regionų komitetui „Biologinė įvairovė – mūsų gyvybės draudimas ir gamtinis turtas. ES biologinės įvairovės strategija iki 2020 m.“ (KOM(2011) 244 galutinis).

pasiekti pastebimą ir išmatuojamą jų būklės pagerėjimą, kad (palyginti su 2010 m. vertinimais) iki 2020 m.:

- 100 proc. daugiau buveinių apsaugos būklė būtų įvertinta kaip palanki arba gerėjanti (t. y. taip būtų įvertinti 34 proc. visų buveinių);
- 50 proc. daugiau rūšių (35 proc. visų rūšių), vertinamų pagal Buveinių direktyvą, apsaugos būklė būtų palanki arba gerėjanti ir
- 50 proc. daugiau rūšių (78 proc. visų rūšių), vertinamų pagal Paukščių direktyvą, populiacijų būklė būtų saugi arba gerėjanti.

8 diagrama. Pažanga siekiant 1 tikslo (vertinimų procentinė dalis).

Pastaba. Kiekviena juostelė rodo, kokią procentinę dalį sudaro vertinimai, kuriuos atlikus nustatyta gera arba gerėjanti būklė.

Siekiant 2020 m. tikslų, nuo 2010 m. padaryta nedidelė pažanga, išskyrus ne paukščių rūšis, su kuriomis susijęs tikslas buvo beveik įgyvendintas. Tolesnis kai kurių buveinių ir rūšių būklės blogėjimas nusveria šiuos teigiamus pokyčius. Iš 2019 m. pateiktų duomenų matyti, kad rūšių ir buveinių, kurių tendencijos yra blogėjimo, dalis net šiek tiek padidėjo: paukščių rūšių grupėje – nuo 20 iki 23 proc., ne paukščių rūšių grupėje – nuo 22 iki 26 proc. ir buveinių grupėje – nuo 30 iki 32 proc.

2020 m. tikslas, kad 34 proc. visų vertinamų buveinių būklė būtų palanki arba gerėjanti, neįgyvendintas (trūkumas – 12 procentinių punktų). Tačiau ne paukščių rūšių, kurių būklė vertinama kaip palanki arba gerėjanti, dalis priartėjo labai arti papildomo 2020 m. 35 proc. tikslo (trūkumas – 2 procentiniai punktai). Paukščių populiacijų tendencijos labai skirtingos: 2010–2015 m. rūšių, kurių būklė saugi ir gerėjanti, padaugėjo, bet 2015–2020 m. – šiek tiek sumažėjo (3 procentiniais punktais), todėl iki 78 proc. tikslo pritrūko daugiau kaip 20 procentinių punktų. Taigi, biologinės įvairovės strategijos iki 2020 m. 1 tikslas nepasiektas.

3.2. Teigiami pokyčiai valstybėse narėse

Vadinamoji apsaugos būklė keičiasi iš lėto, todėl ji nėra labai tikslus trumpalaikis teigiamų pokyčių rodiklis. Be to, atliekant vertinimus ES lygmeniu, gali nesimatyti atskirose valstybėse narėse pasiektų teigiamų pokyčių. Todėl šalių lygmeniu nustatytos teigiamos ir nusistovinčios tendencijos (kai tendencija tikrai keičiasi iš blogėjimo ankstesniame ataskaitiniame laikotarpyje į stabilumą dabartiniame) yra tie teigiami pokyčiai, į kuriuos reikėtų papildomai atsižvelgti ir kuriuos reikėtų analizuoti vertinant teigiamus būklės pokyčius.

Teigiamus pokyčius atskleidė vidutiniškai 6 proc. valstybių narių atliktų nacionalinių ir (arba) regioninių buveinių vertinimų, daugiausia miškų ir gėlųjų vandenų buveinių grupėje (10 proc. visų vertinimų šioje grupėje), taip pat viržynų ir krūmynų (7 proc.) ir aukštapelkių, žemapelkių, liūnų bei kopų (6 proc.) buveinių grupėse. Vienas iš gerėjančios būklės pakrančių buveinių pavyzdžių – Baltijos jūros pakrančių pievos Suomijoje.

Taip pat teigiami pokyčiai nustatyti atlikus vidutiniškai 6 proc. visų nacionalinių ir (arba) regioninių ne paukščių rūšių vertinimų. Daugiausia teigiamų pokyčių nustatyta žinduolių grupėje (atlikus 9 proc. visų užregistruotų žinduolių vertinimų), antroje ir trečioje vietoje pagal šį rodiklį yra žuvys (8 proc.) ir induočiai augalai (5 proc.). Tarp tokių žinduolių – upiniai bebrai (*Castor fiber*), pilkieji ruoniai (*Halichoerus grypus*) ir paprastieji ruoniai (*Phoca vitulina*).

Su paukščiais susiję nacionalinio lygmens teigiami pokyčiai apibrėžiami skirtingai, nes nacionaliniu lygmeniu apsaugos būklė ir būklės tendencijos nevertinamos. Todėl trumpalaikė teigiama populiacijos tendencija arba tendencijos nusistovėjimas po ankstesnėje nacionalinėje ataskaitoje konstatuotos ilgalaikės neigiamos tendencijos laikoma teigiamu pokyčiu (pagerėjimu). Iš viso 2 148 valstybių narių ataskaitose nurodyti pagal minėtus kriterijus nustatyti teigiami pokyčiai. Apskritai, tai reiškia, kad 397 paukščių rūšių ir porūšių būklė pagerėjo bent vienoje valstybėje narėje bent vienu sezonu, apie kurį buvo pateikti duomenys. Maždaug 44 proc. visų paukščių, kurių tendencijos rodo gerėjimą, yra migruojantys vandens paukščiai[15]. Daugelis iš šių rūšių taip pat pagal ES jūrų strategijos pagrindų direktyvą priskiriami prie jūros rūšių ir sudaro iki 33 proc. visų rūšių, kurias vertinant nustatyti teigiami pokyčiai. Teigiami pokyčiai nustatyti vertinant maždaug 9 proc. agrarinio kraštovaizdžio ir miškų paukščių rūšių. Tarp paukščių rūšių, kurių būklė gerėja, yra jūrinis erelis (*Haliaeetus albicilla*), pilkoji gervė (*Grus grus*), rudasis peslys (*Milvus milvus)* ir didysis baltasis garnys (*Ardea alba*).

3.3. Pažanga siekiant gerinti duomenų kokybę

Norint įvertinti pažangą, padarytą gerinant apsaugos būklę, visos valstybės narės turi būti įdiegusios atitinkamas stebėsenos sistemas. Tačiau daugeliu atvejų ataskaitose pateikiama informacija, surinkta kitais tikslais atliekamų dalinių tyrimų metu. Kitais atvejais valstybės

[15] Jiems taikomas Susitarimas dėl Afrikos ir Eurazijos migruojančių vandens paukščių išsaugojimo (AEWA).

narės neturi tinkamų duomenų ir pasikliauna ekspertų nuomone. Daugiau kaip 40 proc. pateikiamos informacijos apie buveines ir rūšis, kurioms taikoma Buveinių direktyva, surenkama atliekant dalinius tyrimus ir daugiau kaip 20 proc. yra pagrįsta tik ekspertų nuomone. Kalbant apie paukščių duomenis, daugiau kaip 30 proc. informacijos surenkama atliekant dalinius tyrimus ir daugiau kaip 15 proc. yra pagrįsta ekspertų nuomone. Iš šio ataskaitų teikimo laikotarpio matyti, kad vis dar yra tam tikrų trūkumų, kuriuos lemia prastos kokybės arba neišsamūs duomenys (nors pagal tokių duomenų kiekį valstybės narės labai skiriasi viena nuo kitos ir tokių duomenų pateikta mažiau nei 2015 m.). Vis dėlto šioje ataskaitoje pateikiami duomenys – tai atliktas svarbus ES gamtos padėties vertinimo etapas ir tvirtas pagrindas teikiamų duomenų kokybei, vertinimui ir įgyvendinimui gerinti, kad būtų pasiekti 2030 m. ES biologinės įvairovės strategijos tikslai.

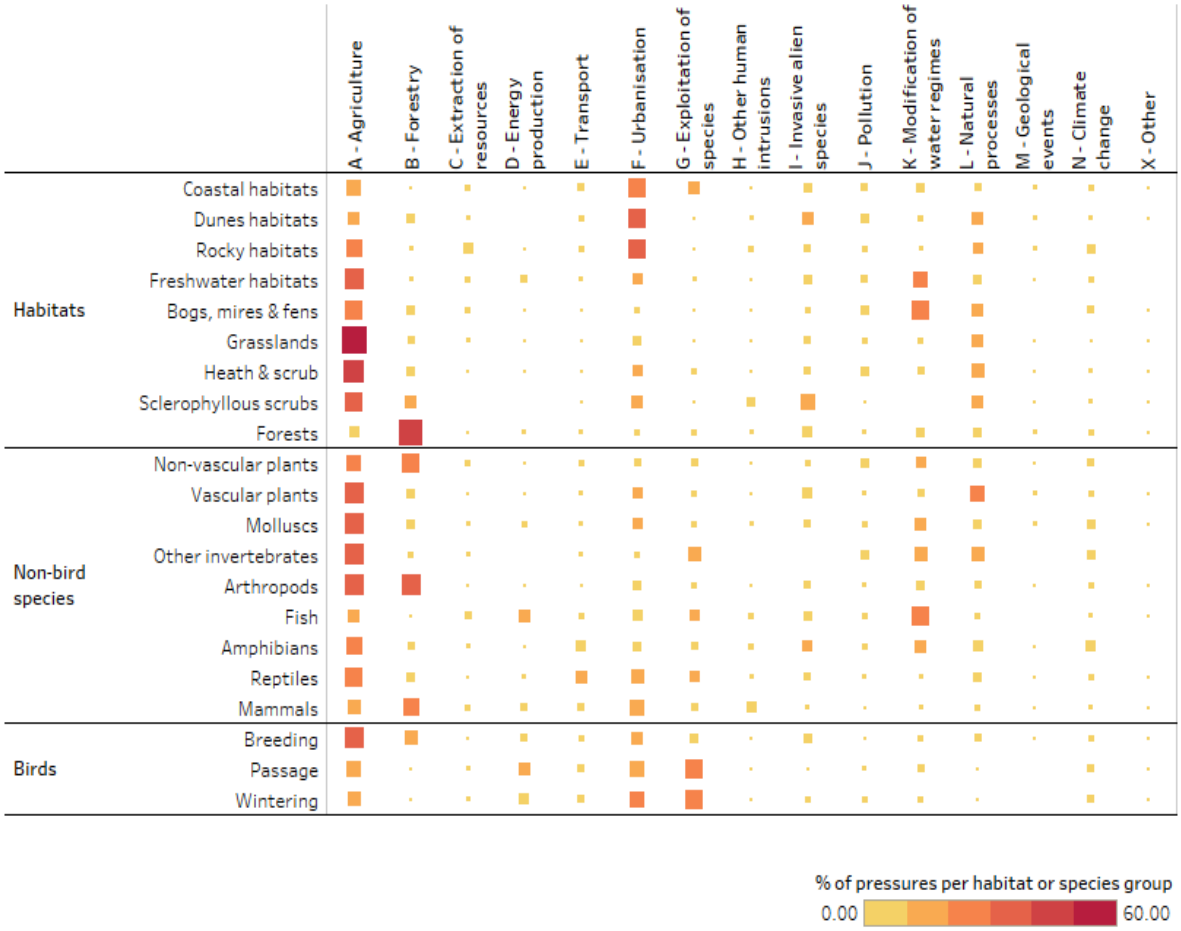
4. Neigiami veiksniai ir atsakomosios priemonės

4.1. Neigiami veiksniai

Europa – vienas tankiausiai gyvenamų regionų pasaulyje. Daugelį šimtmečių Europos kraštovaizdžiai formavosi veikiami žmogaus veiklos, kuri turėjo didelę teigiamą įtaką ir jos biologinei įvairovei, pvz., pusiau natūralioms buveinėms, kaip antai ekstensyviai tvarkomoms šienaujamoms pievoms ir pusiau natūralioms sausoms pievoms. Tačiau žmogaus veikla taip pat lėmė daugelio vietinių rūšių ir buveinių tipų būklės blogėjimą ir mažėjimą, ypač pastaruosius 100 metų (ir šiuo laikotarpiu šie procesai buvo daug spartesni).

Valstybės narės pateikė informaciją apie pagrindines rūšių nykimo ir buveinių būklės blogėjimo priežastis pagal rūšį ir buveinę. Iš viso valstybės narės pateikė 67 000 įrašų, naudodamos į 15 kategorijų (nuo „A – Žemės ūkis“ iki „X – Kita“) suskirstytų 203 pavienių neigiamų veiksnių sąrašą.

9 diagrama. 1 lygmens neigiamų veiksnių pasiskirstymas pagal poveikį buveinėms, ne paukščių rūšims ir paukščiams.

Ataskaitose dažniausiai nurodomi tiek buveines, tiek rūšis veikiantys neigiami veiksniai yra susiję su žemės ūkiu, o tai atspindi santykinį žemės naudojimo ūkininkavimo tikslais ir ūkininkavimo praktikos pokyčių (ūkininkavimo intensyvinimo ir ekstensyviojo ūkininkavimo atsisakymo) mastą. Taikant ekstensyviojo ūkininkavimo metodus, kuriamos ir išsaugomos pusiau natūralios buveinės su įvairia gyvūnija ir augmenija. Tačiau nuo praėjusio amžiaus 6-jo dešimtmečio intensyvesnis ir specializuotas ūkininkavimas vis labiau skatina šiuo metu vykstančius biologinės įvairovės nykimo procesus. Labiausiai nukentėjo pievos, gėlųjų vandenų buveinės, viržynai ir krūmynai, taip pat aukštapelkės, žemapelkės ir liūnai. Ypač didelė grėsmė kyla nuo žemės ūkio priklausomoms pusiau natūralioms buveinėms[16], kaip antai pievoms, ir jų apsaugos būklė yra daug blogesnė nei kitų, nuo žemės ūkio nepriklausomų buveinių tipų (kaip bloga vertinama 45 proc. tokių buveinių būklė ir 31 proc. kitų buveinių būklė). Palyginti su 2015 m., su žemės ūkiu susijusių buveinių apsaugos būklė apskritai pablogėjo – geros būklės buveinių sumažėjo nuo 14 iki 12 proc., o blogos būklės – padaugėjo nuo 39 iki 45 proc. Tik 8 proc. su žemės ūkiu susijusių buveinių tendencijos yra gerėjimo tendencijos, o 45 proc. – blogėjimo. Neigiamą poveikį patiria daugelis paukščių, roplių, moliuskų, varliagyvių, nariuotakojų ir induočių augalų rūšių, toliau mažėja žemės ūkio paskirties žemės biologinė įvairovė.

[16] Halada, L., Evans, D., Romão, C. and Petersen, J. E., 2011, „Which habitats of European importance depend on agricultural practices?“, Biodiversity and Conservation, 20(11) 2 365–2 378.

Apskritai, atsižvelgiant į kategorijas, antra pagal dažnumą ataskaitose nurodoma neigiamų veiksnių rūšis yra hidrologinių režimų pakeitimas (įskaitant kategorijai „K – Vandens režimų pakeitimas“ priskiriamus dėl įvairių priežasčių daromus pakeitimus ir kitoms kategorijoms, pvz., „A – Žemės ūkis“, priskiriamus hidrologinius pakeitimus); toliau pagal dažnumą seka su urbanizacija ir tarša susiję neigiami veiksniai:

- su vandens režimo pakeitimais susijusių neigiamų veiksnių šaltiniai yra keli. Pavyzdžiui, ūkininkavimo tikslais atliekamas drenavimas ir hidroelektrinių įrenginiai lemia atitinkamai 14 ir 13 proc. visų su hidrologija susijusių neigiamų veiksnių. Nieko stebėtino, kad šiai kategorijai priskiriami neigiami veiksniai ypač svarbūs ne tik gėlųjų vandenų buveinėms ir žuvų rūšims, bet ir ekosistemoms, kuriose didelės anglies sankaupos, kaip antai aukštapelkėms, žemapelkėms ir liūnams;
- pagrindiniai neigiami veiksniai, susiję su urbanizacija, tai – sportas, turizmas ir laisvalaikio veikla, ir jie ypač stipriai veikia jūrų ir pakrančių buveines. Natūralios ir pusiau natūralios žemės plotų vertimas gyvenamaisiais rajonais, gyvenvietėmis arba pramogoms skirtomis teritorijomis daugiausia neigiamai veikia pievų buveines ir miškus, o
- tarša yra pagrindinis daugelį buveinių ir rūšių veikiantis neigiamas veiksnys, ir žemės ūkio veikla lemia beveik pusę (48 proc.) su tarša susijusių neigiamų veiksnių, po jos seka tarša iš įvairių šaltinių (28 proc., duomenys pateikti kategorijoje „J – Tarša“) ir urbanizacija (21 proc.).

Santykinis skirtingų kategorijų neigiamų veiksnių poveikis buveinėms ir rūšių grupėms nevienodas –

- miškininkystės veikla – antra pagal dydį ataskaitose nurodoma poveikį įvairioms rūšims, ypač nariuotakojams, žinduoliams ir beindžiams augalams, turinčių neigiamų veiksnių kategorija. Remiantis ataskaitų duomenimis, daugelį nuo miško priklausomų rūšių neigiamai veikia mirusių, mirštančių ir senų medžių pašalinimas (įskaitant sanitarinį kirtimą), miškotvarka, kai mažinamas girių plotas, ir plynasis kirtimas. Miškininkystė taip pat dominuoja tarp veiksnių, neigiamai veikiančių daugumos I priede nurodytų tipų miškus, kurių apsaugos būklė, palyginti su 2015 m., pablogėjo: geros būklės miškų sumažėjo nuo 16 iki 14 proc., o vertinimų, kuriais nustatyta bloga būklė, padaugėjo nuo 27 iki 31 proc.;
- rūšių naudojimas yra svarbiausias veiksnys, neigiamai veikiantis žiemojančius ir praskrendančius paukščius; prie tokios veiklos priskiriamas neteisėtas šaudymas arba žudymas, medžioklė ir atsitiktinis žudymas. Remiantis 26 Europos valstybėse neseniai atliktu moksliniu tyrimu apskaičiuota, kad kasmet sumedžiojama ne mažiau 52 mln. paukščių[17]. Kitos rūšys, kurias neigiamai veikia rūšių naudojimas, yra žuvys,

[17] Hirschfeld, A. *et al.*, 2019, „Bird-hunting in Europe: an analysis of bag figures and the potential impact on the conservation of threatened species“, *British Birds:* 153–166.

žinduoliai ir ropliai. Žuvys yra tarp labiausiai jūrinės[18] ir gėlųjų vandenų žvejybos neigiamai veikiamų rūšių grupių. Poveikis žinduoliams yra dvejopas:

- stambūs sausumos žinduoliai, kaip antai pilkasis vilkas (*Canis lupus*), lūšis *(Lynx lynx*) ir ūdra (*Lutra lutra*), daugiausia nukenčia nuo neteisėto žudymo;
- smulkūs bangininiai, kaip antai paprastasis delfinas *(Delphinus delphis)* ir paprastoji jūrų kiaulė (*Phocoena phocoena)*, daugiausia nukenčia kaip žvejybos įrankių priegauda ir nuo kitokio jūrinės žvejybos poveikio, kaip antai gyvūnų, kuriais jie minta, populiacijų mažėjimo bei rūšių trikdymo; jūrų žinduoliams taip pat dažnai poveikį daro įvairių šaltinių sukeliama tarša, laivų ir keltų jūrų kelių eksploatavimas (dėl po vandeniu sklindančio triukšmo ir susidūrimų su laivais), taip pat karinės operacijos (susidūrimai su laivais, trikdantis karinių hidrolokatorių veikimas);

- hidroelektrinių įrenginiai yra didžiausias atskiras su energija susijusių, migruojančius ir gėlųjų vandenų žuvis neigiamai veikiančių veiksnių šaltinis; nors su vėjo, bangų ir potvynių energija susiję neigiami veiksniai kelia grėsmę daugeliui rūšių, paukščiai taip pat ypač jautrūs elektros ir ryšių perdavimo infrastruktūros poveikiui. Atsinaujinančiosios energijos plėtra – viena svarbiausių ES politikos krypčių, padedančių spręsti klimato kaitos problemą (pati klimato kaita stipriai ir vis labiau neigiamai veikia biologinę įvairovę), bet netinkamai suplanuoti ir netinkamose vietose plėtojami projektai gali turėti papildomą neigiamą poveikį saugomoms rūšims ir buveinių tipams;

- invazinės svetimos rūšys **(**ISR) kelia itin didelę ir vis didėjančią grėsmę vietinei Europos augmenijai ir gyvūnijai. Jų poveikis smarkiai išaugo nuo praėjusio ataskaitinio laikotarpio. Nors vadinamosios Sąjungos svarbos invazinės rūšys[19] sudaro maždaug 20 proc. ataskaitose nurodomų šiai kategorijai priskiriamų neigiamų veiksnių, dar didesnį poveikį daro prie Sąjungos svarbos rūšių dar nepriskirtos ISR. Buveines ISR veikia labiau nei rūšis, bet jos taip pat turi tiesioginį poveikį tam tikroms paukščių, varliagyvių, žuvų ir induočių augalų rūšims;

- nors 2013–2018 m. ataskaitose klimato kaita nenurodyta kaip itin svarbus neigiamas veiksnys, pagal ateities scenarijus[20] šis reiškinys turės itin stiprų poveikį Europos augalams ir gyvūnams ir paspartins biologinės įvairovės mažėjimą bei dykumėjimą daugelyje vietovių. Ataskaitose dažniausiai nurodomi su klimato kaita susiję neigiami veiksniai – sausros ir kritulių kiekio mažėjimas; jie sudarė 5 proc. visų ataskaitose nurodytų varliagyvius neigiamai veikiančių veiksnių.

4.2. Atsakomosios (apsaugos) priemonės

[18] Buveinių direktyva taikoma vos kelių rūšių jūrų žuvims (tik kelių rūšių anadrominėms žuvims).

[19] Sąjungos svarbos ISR sąrašas pateiktas Reglamente (ES) Nr. 1143/2014 dėl invazinių svetimų rūšių introdukcijos ir plitimo prevencijos ir valdymo (OL L 317, 2014 11 4, p. 35).

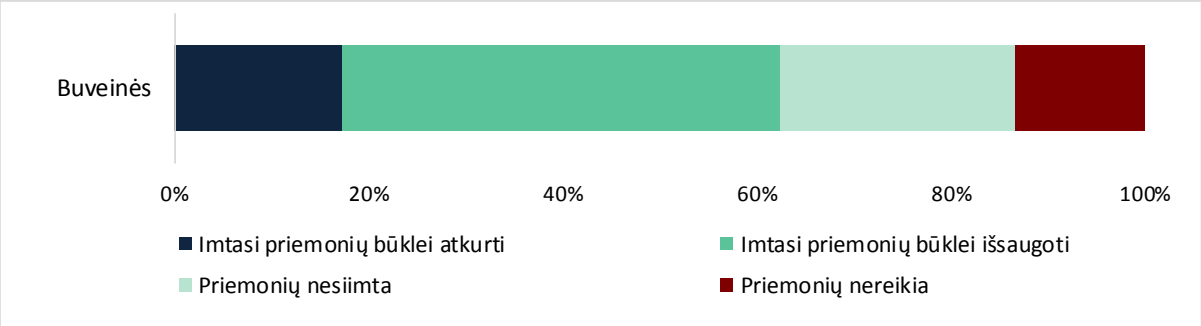
[20] Žr., pvz., IPBES (2018), *The IPBES regional assessment report on biodiversity and ecosystem services for Europe and Central Asia*, Rounsevell, M. *et al.* Secretariat of the Intergovernmental Science-Policy Platform on Biodiversity and Ecosystem Services, Bonn, Germany. 892 lapai.

Valstybės narės teikė informaciją ne tik apie neigiamus veiksnius, bet ir apie tai, ar buvo imtasi ar nesiimta daugumos priemonių, kurias reikia įgyvendinti dėl ES svarbos rūšies ar buveinės, dėl kurių tam tikra teritorija turi būti pripažinta tinklo „Natura 2000“ dalimi. Tokiomis priemonėmis siekiama išsaugoti arba atkurti gerą rūšių ir buveinių būklę ir jos apima konkrečius vietoje įgyvendinamus veiksmus, kurių tikslas – sumažinti ir neutralizuoti anksčiau buvusių ir esamų neigiamų veiksnių poveikį. Valstybės narės turi įgyvendinti būtinąsias teritorijų, kurios yra tinklo „Natura 2000“ dalis, apsaugos priemones.

Jų nacionalinėse ataskaitose nurodyta, kad:

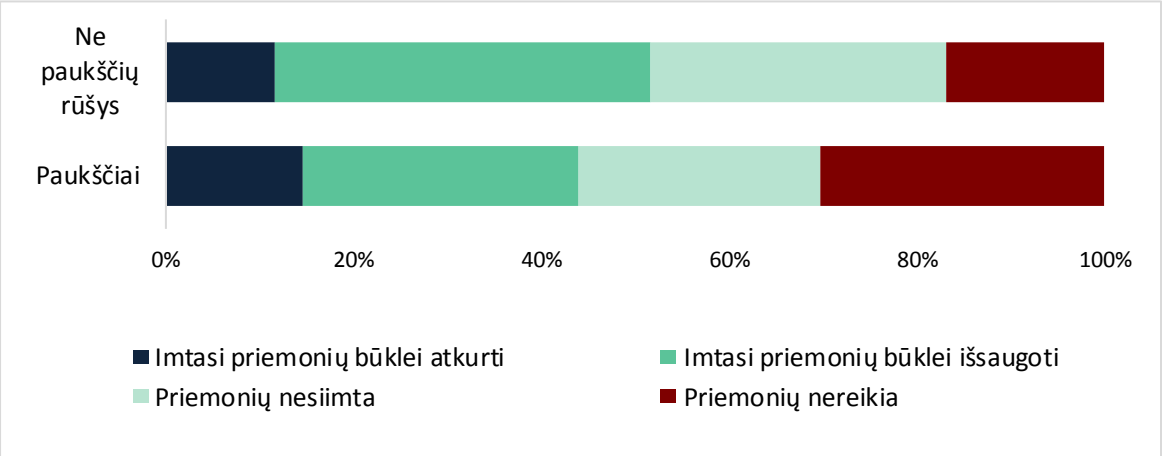
- dauguma priemonių taikomos tiek tinklo „Natura 2000“ teritorijose, tiek už jų ribų;
- būtinosios priemonės įgyvendinamos maždaug 60 proc. valstybių narių buveinių, daugiausia siekiant išsaugoti dabartinę būklę arba atkurti buveinių struktūrą ir funkcijas; tik 4 proc. priemonių, apie kurias pranešta, įgyvendinamos siekiant padidinti buveinių plotą;
- gerokai dažniau nei kitos įgyvendinamos apsaugos priemonės, kuriomis siekiama palaikyti tinkamą žemės ūkio paskirties žemės sklypų ekologinę būklę, taip mažinant neigiamų veiksnių, kuriuos lemia ūkininkavimas, poveikį.

10 diagrama. Buveinių apsaugos priemonių įgyvendinimo būklė (valstybių narių atliktų visų buveinių tipų vertinimų procentinė dalis).

- su rūšimis susijusi padėtis panaši. Maždaug 40 proc. ataskaitų dėl paukščių ir 50 proc. ataskaitų dėl kitų rūšių, išskyrus paukščius, nurodyta, kad buvo imtasi tam tikrų priemonių. Didžiausios dalies priemonių, kurios įgyvendinamos dėl ne paukščių rūšių, tikslas yra išsaugoti dabartinę jų būklę. Atkūrimo priemonių nebuvo tiek daug.

11 diagrama. Rūšių apsaugos priemonių įgyvendinimo būklė (valstybių narių atliktų visų rūšių, kurioms reikia steigti teritorijas, vertinimų procentinė dalis).

Nepaisant valstybių narių įgyvendinamų priemonių, ataskaitiniu laikotarpiu apsaugos būklė ir tendencijos nepagerėjo; iš tiesų, daugelio rūšių ir buveinių tipų (įskaitant tas rūšis ir buveines, kurių pagrindinis apsaugos būdas yra atitinkamos teritorijos pripažinimas tinklo „Natura 2000“ dalimi) apsaugos būklė toliau blogėjo. Todėl aišku (ir ataskaitomis patvirtinta), kad valstybės narės neįgyvendino būtinųjų apsaugos priemonių (bent tiek, kiek tai būtina), o kai kuriais atvejais net nepajėgė jų tinkamai nustatyti.

Priemonių veiksmingumo analizė daugumos buveinių ir rūšių grupių atveju atskleidžia teigiamą įgyvendintų priemonių sąsają su gera apsaugos būkle. Be to, aktyviai įgyvendinamos atkūrimo priemonės (pvz., struktūrai ir funkcijoms atkurti) iš tiesų lemia teigiamus pokyčius.

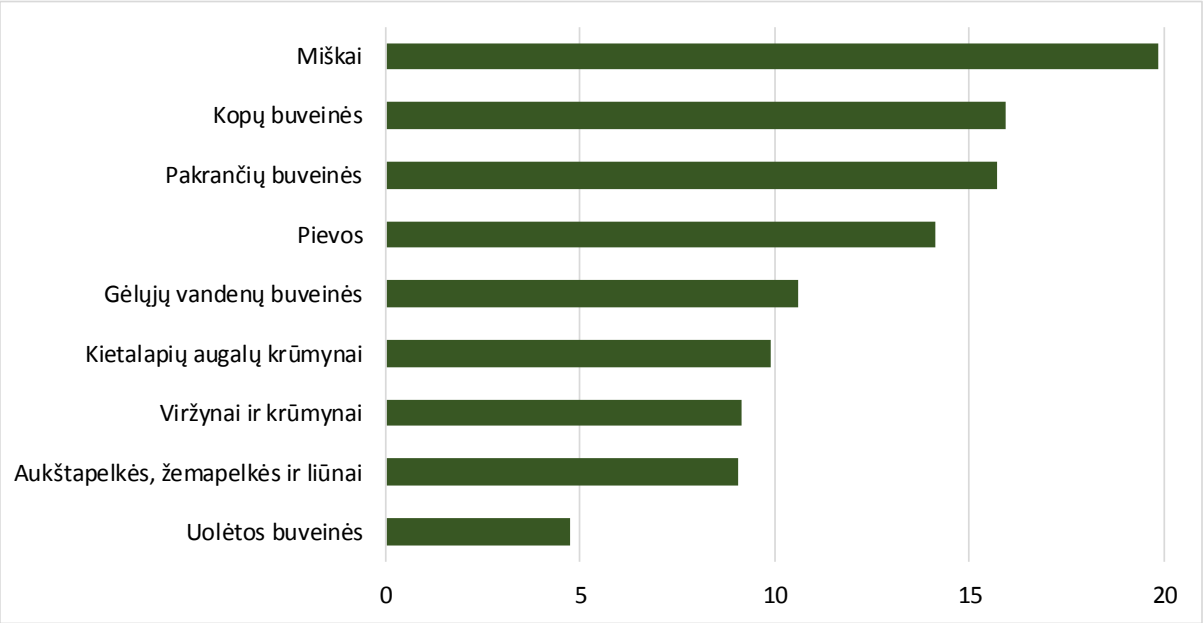
4.3. Poreikis atkurti buveines

Kalbant apie buveinės tipą, gera apsaugos būklė reiškia, kad jos natūralios ribos, teritorijos dydis ir struktūra bei funkcijos yra pakankamos apimties ir geros būklės; be to, jos ateities perspektyvos yra teigiamos. Šiuo aspektu atkūrimas – tai:

1. esamų buveinės teritorijų būklės (t. y. kokybės) gerinimas įgyvendinant tikslines apsaugos priemones ir
2. pakankamo paviršiaus ploto užtikrinimas sukuriant (atkuriant) buveinę (t. y. sukuriant papildomas buveinės teritorijas, pvz., atkuriant šlapynės buveinę anksčiau nusausintame žemės ūkio paskirties žemės sklype arba išplečiant saugomų miškingų vietovių buveinių, kuriose aptinkamos vietinės rūšys, plotą).

Įvertinus I priede nurodytų buveinių tipų atkūrimo poreikius, nustatyta, kad jie labai skiriasi tiek tarp buveinių grupių, tiek tarp biogeografinių regionų.

12 diagrama. I priede nurodytų buveinių grupių, kurių būklę reikia gerinti, apimamos teritorijos dalis, kaip nurodyta valstybių narių ataskaitose.

Pastaba. Į šiuos skaičiavimus neįtraukta Jungtinė Karalystė ir buveinės tipas 8310 (natūralūs urvai).

Kelios iš pagrindinių šio vertinimo išvadų:

- apskaičiuota, kad saugomų buveinių, kurių būklę reikia gerinti, plotas apima vidutiniškai maždaug 215 000 km^2 (arba 5 proc. 27 ES valstybių narių[21] teritorijos). Didžiausias poreikis susijęs su miškais, kurių maždaug 19,5 proc. (maždaug 100 000 km^2) būklę reikia gerinti; po jų rikiuojasi pakrančių buveinės (16 proc., maždaug 46 000 km^2), pievos (13,5 proc., maždaug 33 000 km^2), gėlųjų vandenų buveinės (10,5 proc., maždaug 13 500 km^2) ir žemapelkės, aukštapelkės bei liūnai (9 proc., maždaug 10 900 km^2);
- ne mažiau kaip 11 000 km^2 I priede nurodytų buveinių reikia sukurti ir (arba) atkurti, siekiant padidinti esamą jų plotą, kad būtų užtikrintas ilgalaikis visų tipų buveinių gyvybingumas. Buveinių grupės, kurių didžiausią plotą reikia sukurti ir (arba) atkurti, yra miškai (4 600 km^2), pievos (1 900 km^2), žemapelkės, aukštapelkės ir liūnai (1 700 km^2) bei pakrančių buveinės (1 400 km^2). Apskritai, tai taikoma 1–1,5 proc. viso esamo šių buveinių grupių užimamo ploto;
- biogeografiniai regionai, kuriuose didžiausias poreikis gerinti esamų buveinių teritorijų būklę, yra kontinentinis, Vidužemio jūros, atlantinis, jūrinis atlantinis ir borealinis regionai;
- daugelis iš I priede nurodytų buveinių, kurias reikia atkurti, – tai buveinės, kuriose ypač didelės anglies sankaupos ir kurios turi didelį anglies dioksido saugojimo ir sekvestracijos antžeminėje ir požeminėje biomasėje bei dirvožemyje potencialą. Maždaug 16 proc. (154 000 km^2) šių teritorijų, kuriose ypač didelės anglies

[21] Jungtinė Karalystė neįtraukta į atkūrimo poreikių skaičiavimus.

sankaupos, būklę reikia gerinti. Jų atkūrimas ir išsaugojimas galėtų reikšmingai padėti sušvelninti klimato kaitą ir

- kadangi surinkta nepakankamai stebėsenos duomenų, I priede nurodytų buveinių teritorijų, kurias reikia atkurti, plotas veikiausiai yra gerokai didesnis už esamus įverčius. Priimant sprendimus dėl atkūrimo prioritetų, būtina sudaryti išsamius didelę gamtinę vertę turinčių teritorijų, kuriose ypač didelės anglies sankaupos, žemėlapius ir atsižvelgti į jų tvarkymo poveikį, buveinių būklę ir kitus veiksnius. Taip pat reikėtų spręsti paukščių ir kitų rūšių populiacijų atkūrimo poreikių klausimą, bet duomenų apie juos valstybės narės šiuo metu neteikia.

5. Tinklo „Natura 2000“ vaidmuo

Tinklas „Natura 2000“ sudarytas iš specialių apsaugos teritorijų (SAT), kurios steigiamos pagal Paukščių direktyvą, ir iš specialių saugomų teritorijų (SST), kurios steigiamos pagal Buveinių direktyvą[22]. Tai yra didžiausias koordinuojamas saugomų teritorijų tinklas pasaulyje ir pagrindinė ES priemonė siekiant išsaugoti ir (arba) atkurti saugomų buveinių ir rūšių apsaugos būklę.

2019 m. pabaigoje tinklas „Natura 2000“ buvo sudarytas iš 27 852 teritorijų, kurios užima 1 358 125 km^2 plotą. Tinklas apėmė 17,9 proc. ES sausumos teritorijos ir 9,7 proc. ES jūros vandenų. Pagal „Natura 2000“ teritorijų užimama plotą valstybės narės labai skiriasi viena nuo kitos: Danijoje jos užima 8 proc., o Slovėnijoje – 38 proc. sausumos ploto; Italijoje – 2 proc., o Vokietijoje – 46 proc. jūros vandenų ploto[23].

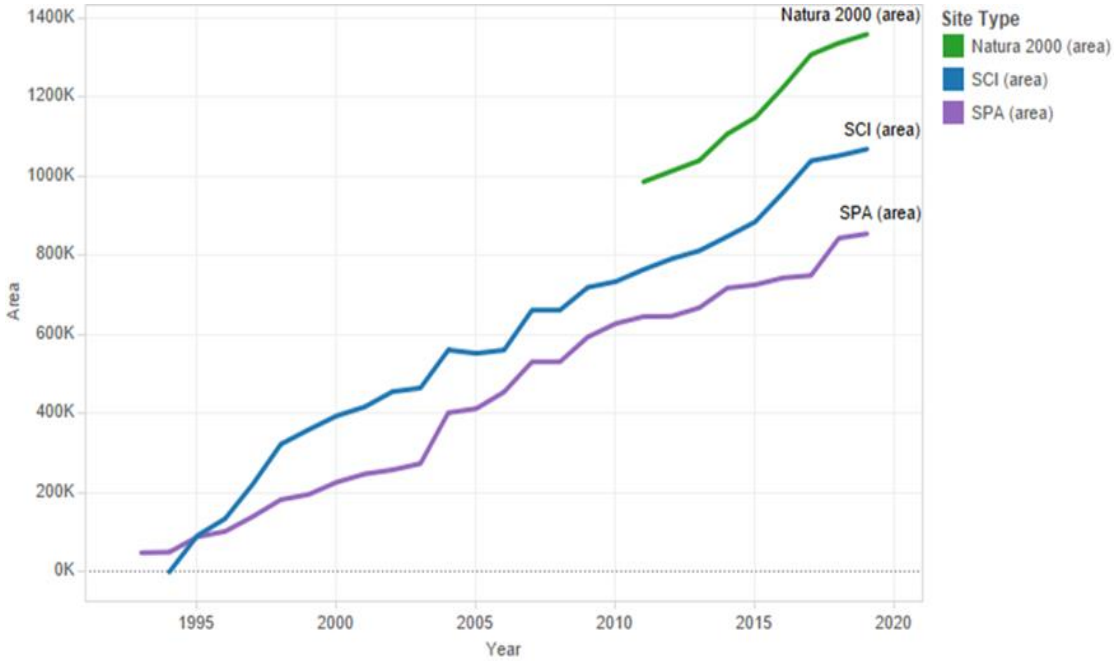
Nuo ankstesnio ataskaitinio laikotarpio:

- tinklo teritorijų užimamas jūrų vandenų plotas padvigubėjo;
- įsteigus 7 262 naujas specialias saugomas teritorijas, jų skaičius daugiau nei padvigubėjo ir
- gerokai padaugėjo teritorijų, kurioms parengti išsamūs tvarkymo planai.

[22] Pagal Buveinių direktyvą valstybės narės teikia pasiūlymus dėl vadinamųjų Bendrijos svarbos teritorijų (BST), kurias Komisija vėliau įtraukia į biogeografinius sąrašus. Tada valstybės narės turi per šešerius metus pripažinti Bendrijos svarbos teritorijas specialiomis saugomomis teritorijomis.

[23] Šie skaičiai apima jūrų teritorijas, nuo pakrančių nutolusias ne daugiau kaip 200 jūrmylių; jie neapima „Natura 2000“ teritorijų išplėstiniame kontinentiniame šelfe (aktualu Airijos, Portugalijos ir Jungtinės Karalystės atveju).

13 diagrama. Tinklo „Natura 2000“ bendras paviršiaus plotas (km²), 1993–2019 m.

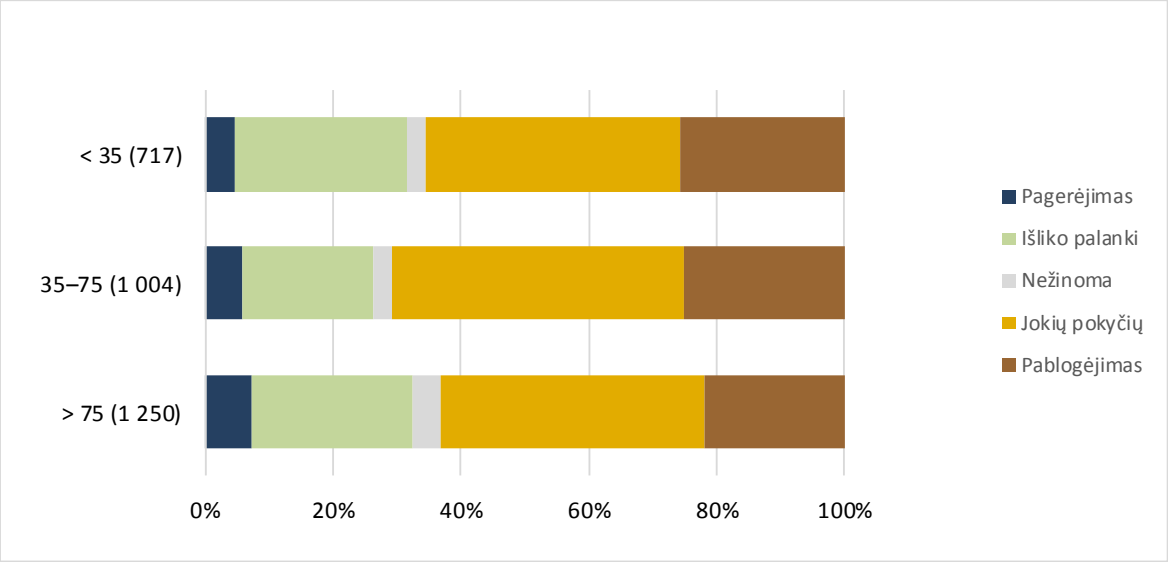
Pastaba. Tai yra 28 ES valstybių narių skaičiai; jie apima specialias apsaugos teritorijas (SAT), Bendrijos svarbos teritorijas (BST), specialias saugomas teritorijas (SST) ir Bendrijos svarbos teritorijas, kurias siūloma pripažinti specialiomis saugomomis teritorijomis (kartu jos sudaro mėlynąją BST liniją). Daugeliu atvejų „Natura 2000“ teritorijos (dalis tokios teritorijos arba ji visa) yra tiek SAT, tiek SST (BST). Dėl geografinės informacinės sistemos (GIS) duomenų tvarkymo trūkumų sistemingai suskaičiuotas tik po 2010 m. tinklo „Natura 2000“ užimamas plotas.
Šaltinis: „Natura 2000“ duomenų bazės.

5.1. „Natura 2000“ veiksmingumas

Šiuo metu ataskaitose nepateikiama informacijos, pagal kurią būtų galima tiesiogiai palyginti rūšių ir buveinių apsaugos būklę „Natura 2000“ teritorijose ir už jų ribų. Todėl analizavome kitus galimus veiksmingumo rodiklius, kaip antai rūšių ir buveinių, kurios saugomos įsteigus „Natura 2000“ teritoriją, dalies sąsają su tuo, kokios jų dalies būklė yra gera arba kokia jų dalis rodo gerėjimo tendenciją. Iš valstybių narių atliktais vertinimais pagrįstos analizės rezultatų matyti, kad:

- apskritai, rūšių ir buveinių apsaugos būklė dažniau yra gera, jeigu tinklas apima didelę jų buveinės ploto arba populiacijos dalį (> 75 proc.), palyginti su tomis rūšimis ir buveinėmis, kurias tinklas apima mažesne dalimi. Geriausiai tai matoma vertinant kopų buveinių ir miškų, taip pat varliagyvių ir žuvų būklę, o
- buveinių tipų, kurių didelę dalį (>75 proc.) apima „Natura 2000“ teritorijos, tendencijos yra (šiek tiek) labiau gerėjančios ir mažiau blogėjančios, palyginti su tomis, kurias tinklas apima mažesne dalimi. Atrodo, kad žemapelkėms, aukštapelkėms ir liūnams, kurių būklė pagerėjo daugiau kaip 8 proc., įtraukimas į tinklą „Natura 2000“ buvo ypač naudingas. Buveinės, kurių būklė pagerėjo labiausiai, pvz., sausieji Atlanto pakrančių viržynai su *Erica vagans* ir pakrančių kopos su *Juniperus* rūšimis, yra plačiai saugomos šiame tinkle.

14 diagrama. I priede nurodytų buveinių apsaugos būklės ir tendencijų pokyčiai pagal tai, kokią jų dalį apima tinklas „Natura 2000“ (<35 proc., 35–75 proc., >75 proc.).

Pastaba. „Pagerėjimas“ reiškia, kad būklė, kuri buvo įvertinta kaip prasta arba bloga, pagerėjo arba tapo gera; „išliko palanki“ reiškia, kad būklė, kuri buvo įvertinta kaip gera, tebėra gera; „jokių pokyčių“ reiškia, kad būklė, kuri buvo įvertinta kaip prasta arba bloga, nepagerėjo arba nepablogėjo, o „pablogėjimas“ reiškia, kad būklė, kuri buvo įvertinta kaip prasta arba bloga, dar labiau pablogėjo arba pasikeitė iš geros į prastą arba blogą; „nežinoma“ reiškia, kad atlikus vertinimą, nenustatyta aiškios tendencijos. Skliaustuose nurodytas kiekvienos grupės vertinimų skaičius. Bendras vertinimų skaičius – 2 970.

Apskritai, remiantis valstybių narių pateikta informacija neįmanoma padaryti tvirtų išvadų dėl tinklo „Natura 2000“ veiksmingumo, ypač dėl nedidelio vykdomos stebėsenos masto, visų pirma dėl to, kad paprastai stebėsena vykdoma tik tam tikroje pasirinktoje nedidelėje tinklo „Natura 2000“ teritorijų dalyje. Siekiant tinkamai įvertinti su „Natura 2000“ susijusių priemonių veiksmingumą, vykdant stebėseną reikėtų surinkti daugiau duomenų apie tinklui priklausančias ir nepriklausančias teritorijas ir apie apsaugos valdymo kokybę.

Nepaisant kai kurių teigiamų tinklo indėlio siekiant gerinti apsaugos būklę požymių, iš turimos informacijos aiškiai matyti, kad dar neišnaudotas visas tinklo potencialas ir kad vis dar yra didelių jo įgyvendinimo spragų, kurias reikia pašalinti.

6. Išvados ir perspektyvos

Šis apsaugos būklės vertinimas yra didžiausias ir išsamiausias ES kada nors atliktas gamtos sveikatos patikrinimas. Tai yra tvirtas pagrindas, kuriuo remiantis galima vertinti, kaip įgyvendinamos gamtos direktyvos, ir patikimas atskaitos taškas vertinant naujos 2030 m. biologinės įvairovės strategijos tikslų įgyvendinimo pažangą.

Iš šio vertinimo matyti, kad ES dar nepavyko sustabdyti saugomų buveinių tipų ir rūšių, kurių išsaugojimas kelia susirūpinimą ES, būklės blogėjimo. Vis dar nepašalinti pagrindiniai su žemės ir vandens naudojimu susiję neigiami veiksniai, kurie lėmė gamtos būklės blogėjimą, todėl buvo gerokai atsilikta nuo 2020 m. tikslo sustabdyti rūšių ir buveinių būklės blogėjimą ir pasiekti išmatuojamų jos pokyčių priešinga linkme.

Iš įkvepiančių valstybių narių sėkmės istorijų matyti, ką galima pasiekti įgyvendinant tikslinius veiksmus, kurie dažnai remiami pagal ES programą LIFE[24] vykdomomis iniciatyvomis arba pagal bendrą žemės ūkio politiką įgyvendinamomis agrarinės aplinkosaugos schemomis. Vis dėlto tokios sėkmės istorijos palyginti retos.

Per pastaruosius šešerius metus padarytos pažangos įgyvendinant abi direktyvas (gerokai išplėsto tinklo „Natura 2000“ ir padidėjusio teritorijų, kurioms parengti tvarkymo planai, skaičiaus) nepakako apsaugos būklei pagerinti. Vis dar neužbaigtas kurti visapusiškai veikiantis saugomų teritorijų tinklas, ypač jūros aplinkoje. Be to, daugelyje teritorijų dar neįgyvendintos būtinosios apsaugos priemonės, pagrįstos aiškiai apibrėžtais apsaugos tikslais. Neįgyvendintos būtinos investicijos į gamtą, be kita ko, susijusios su buveinių ir rūšių atkūrimu tinklui priklausančiose teritorijose ir už jų ribų. Su gamta susiję poreikiai nepakankamai įtraukti į pagrindines žemės ir vandens naudojimo politikos strategijas, kad būtų pašalinti neigiami veiksniai, kuriuos lemia tokių sektorių, kaip žemės ūkis ir miškininkystė, veikla. Dar nesutarta dėl žuvininkystės valdymo priemonių ir jos dar neįgyvendintos daugelyje „Natura 2000“ jūros teritorijų. Be to, vis didesnę grėsmę kelia klimato kaita – prognozuojama, kad ateityje sparčiai daugės neigiamų veiksnių ir tai turės tiek tiesioginę, tiek netiesioginę įtaką rūšims ir buveinėms, pvz., dėl žemės naudojimo pokyčių ir pasikeitusios buveinių vietos ar kokybės.

Šiuo vertinimu atkreipiamas dėmesys į tai, kad būtina keisti veiksmų eigą, siekiant užtikrinti bent kokią nors rimtesnę galimybę, kad iki 2030 m. Europos biologinė įvairovė pradėtų atsigauti, kaip numatyta naujojoje biologinės įvairovės strategijoje[25]. To nepadarius, bus toliau griaunamas ne tik mūsų bendras gamtinis paveldas, bet ir naikinamos gyvybiškai svarbios gamtos funkcijos, kurios yra žmogaus sveikatos ir gerovės pagrindas.

Naujoji 2030 m. biologinės įvairovės strategija yra būtinas šio pertvarką skatinančio pokyčio pagrindas. Kaip įgyvendinant ir kitas Europos žaliojo kurso iniciatyvas, šioje strategijoje išdėstyta labai plataus užmojo praktinė veiksmų programa, kuria siekiama, be kita ko, išplėsti teisiškai saugomų ir veiksmingai tvarkomų teritorijų plotą, ir kartu siūlomas ES gamtos atkūrimo planas.

Šiuo gamtos būklės vertinimu atkreipiamas dėmesys į tai, kad yra daug galimybių atkurti saugomas buveines, tiek išsaugant dabartinę jų būklę, tiek išplečiant jų paviršiaus plotą, kad

[24] https://ec.europa.eu/easme/en/life

[25] Komisijos komunikatas Europos Parlamentui, Tarybai, Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui ir Regionų komitetui *„2030 m. ES biologinės įvairovės strategija. Gamtos grąžinimas į savo gyvenimą“* (COM(2020) 380 *final*), https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX:52020DC0380.

jų apsaugos būklė galėtų tapti palanki. Tai apima ir buveinių, kuriose didelės anglies sankaupos ir kurios gali duoti papildomos naudos siekiant sušvelninti klimato kaitą, atkūrimą. Šis vertinimas taip pat tiesiogiai susijęs su strategijoje numatytų veiksmų, kuriais siekiama pašalinti pagrindinius su žemės ir vandens naudojimu, ypač žemės ūkio sektoriuje, susijusius neigiamus veiksnius, lėmusius blogą didžiausio skaičiaus rūšių ir buveinių būklės vertinimą skirtingose valstybėse narėse, įgyvendinimo sėkmės vertinimu. Kartu su strategija „Nuo ūkio iki stalo“[26] įgyvendinami veiksmai, kuriais skatinamas ekologinis ūkininkavimas, mažinamas pesticidų naudojimas ir jų keliamas pavojus, saugomos ir atkuriamos dirvožemių ekosistemos ir žemės ūkio paskirties žemės plotuose didinamas kraštovaizdžio elementų skaičius, turėtų padėti atkurti pagal gamtos direktyvas saugomas rūšis ir buveines, įskaitant apdulkintojus ir jų buveines.

Naujojoje biologinės įvairovės strategijoje pabrėžiama, kad kova su biologinės įvairovės mažėjimu turi būti grindžiama patikimais moksliniais argumentais. Valstybės narės turėtų toliau gerinti savo stebėsenos sistemų kokybę ir užtikrinti renkamų duomenų išsamumą, kad rengdamos būsimas ataskaitas galėtų jomis remtis. Šiuo metu vykdomos stebėsenos ir pateikiamų ataskaitų duomenis būtų galima papildyti ir pagrįsti žemės stebėjimo ir (arba) nuotolinio stebėjimo, taip pat naudojant kitas technologijas ir priemones (pvz., modeliavimo metodus) surinktais duomenimis, mokslinių tyrimų ir (arba) inovacijų veiklos rezultatais ir piliečių mokslu. Šias galimybes reikėtų išbandyti ir panaudoti, siekiant palengvinti ataskaitas teikiančių institucijų darbą.

Atliekant kitą ES gamtos padėties vertinimą, kurį numatoma pateikti 2026 m., reikėtų itin daug dėmesio skirti naujojoje biologinės įvairovės strategijoje numatytų su gamta susijusių tikslų įgyvendinimo pažangos vertinimui.

[26] Komisijos komunikatas Europos Parlamentui, Tarybai, Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui ir Regionų komitetui „Sąžininga, sveika ir aplinkai palanki maisto sistema pagal strategiją *„Nuo ūkio iki stalo“* (COM(2020) 381 *final*), https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX:52020DC0381.